ANCHETA FĂRĂ SFÎRŞIT

GHEORGHE PĂUN

Teoremele lui Gödel, diferenţa fundamentală dintre formal şi informal, algoritmic şi nealgoritmic, determinist şi nedeterminist, toate acestea ne asigură principial că inteligenţa mecanică, roboţii, calculatoarele şi orice alte creaturi de acest gen nu vor ajunge niciodată – repet: niciodată – să depăşească inteligenţa umană. Afirmaţiile contrare ţin de gazetărie, de literatură, de basmele SF ale sfîrşitului nostru de mileniu.

(Fragment dintr-un text anonim de pe la mijlocul Epocii Hîrtiei)

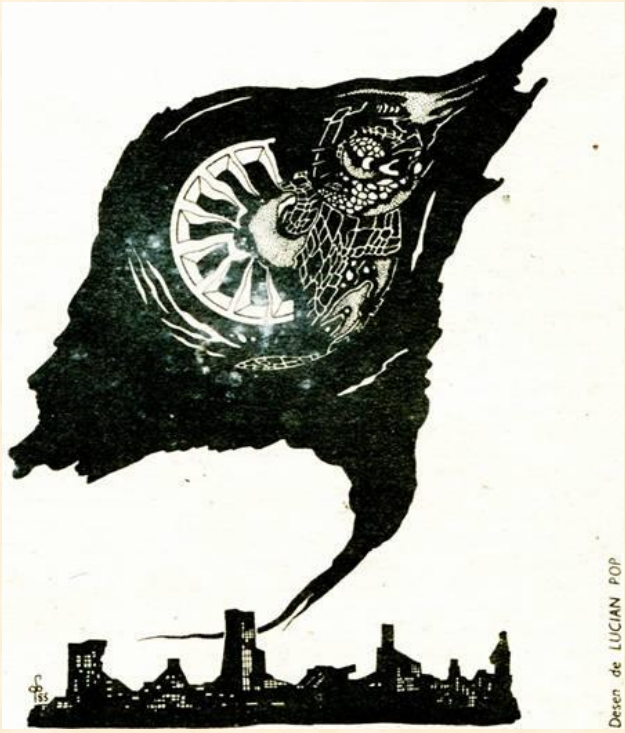

1. Accident? Crimă? Sinucidere?

Procurorul-anchetator formulase cele trei ipoteze posibile în ordine alfabetică nu din pedanterie, ci pentru că aşa fusese el programat. Şi tot programele specifice meseriei şi, mai ales, funcţiei sale îl determinaseră ca imediat ce i s-a comunicat decesul să parcurgă la iuţeală toate înregistrările care aveau o legătură cît de vagă cu cazul încredinţat, de la notiţele difuzate de-a lungul anilor prin inter-comunicator, referitoare, cele mai multe, la cercetările profesorului şi colegilor lui, pînă la detaliile constructive ale acestuia, începînd cu materialele folosite şi terminînd cu ultimele reglaje pe care le suferise. Bineînţeles, deocamdată nu raţiona, nu încerca nici măcar să interpreteze informaţia parcursă, trebuia mai întîi să examineze evenimentul în contextul său natural, la faţa

locului şi abia apoi... Se mulţumi doar să clasifice faptele înregistrate în „semnificative” şi „mai puţin semnificative” şi să aştepte ca giroleta să-l ducă la destinaţie. Profită de ultimele clipe ale zborului pentru a-şi face o revizie de rutină, aşa cum cerea de altfel protocolul unei anchete, şi constatarea că totul în el funcţiona perfect făcu posibilă trecerea la pasul următor al algoritmului.

2. Intră în laborator însoţit de şeful institutului şi de cei doi asistenţi ai profesorului. Un laborator standard de cercetări umonoidice. Instalaţii sofisticate de sinteze organice, monitoare, manipulatoare, două bancuri de lucru pe care doi subiecţi – vii, deşi inconştienţi – aşteptau cu măruntaiele la vedere intervenţia celui care nu mai putea să intervină şi, într-un colţ al încăperii – profesorul, aplecat peste o chiuvetă albă din care ieşeau firişoare infinitezimale de fum. Erau vapori, de acid sulfuric erau, constată imediat procurorul-anchetator, iar profesorul era lăsat cu capul în chiuveta plină cu acid, probabil că nici nu mai avea cap la ora aceea. Comandă un braţ operator să-l ridice şi să-l întindă pe podea. Un ciot murdar, unsuros, de care atîrnau cîteva fire multicolore, de fapt, învelişul de plastic al unor fire, atît mai rămăsese din capul profesorului.

Accident? Crimă? Sinucidere?

Şiroaiele proaspete de acid sfîrîiau pe carcasa de metal şi procurorul se grăbi să scoată din fantele toracice ale decedatului minicasetele memoriei auxiliare în speranţa unei revelaţii. Nimic. Banalităţi. Date de tot felul, în general legate de activitatea de cercetare, formule chimice, cifre, multe cifre.

— Întrebare: a lăsat vreo înregistrare în altă parte? Vreun mesaj, ceva?...

— Nu, răspunseră în acelaşi timp însoţitorii, manipulatoarele, calculatorul de laborator.

„Va trebui deci să desfăşor o anchetă propriu-zisă”, deduse procurorul şi începu să-şi învîrtească lent capul, înregistrînd, măsurînd, analizînd şi raţionînd cu o precizie şi o rapiditate proprii specializării şi funcţiei sale.

3. Acid sulfuric. Concentrat. Şase litri şi jumătate. O jumătate de litru se află în bidonul de sub chiuvetă. Aceeaşi concentraţie. Bidonul e de zece litri. Probabil că restul a curs pe lîngă dopul chiuvetei sau a fost absorbit de materialul profesorului. Întrebări: De unde provine acidul, cine l-a adus aici, cine a pus dopul chiuvetei, cum a ajuns profesorul cu capul în acid?

Generaţia a şasea. Meseria: cercetător; funcţia: profesor. De trei ani în institut. Sarcina de cercetare: crearea de umanoizi inteligenţi, uşor progra-

mabili, acţionînd în principal asupra viscerelor superioare ale acestora – inimă, plămîni –, acolo unde se presupune că ar fi localizat intelectul rudimentar al umanoizilor. Succese limitate. Întrebare: Sinucidere cauzată de un presupus eşec profesional?

Picioare în perfectă stare. Fiecare subansamblu intact morfologic. Majoritatea răspund la stimuli (excepţie firească – cele corelate cu capul dispărutului). Corp în perfectă stare, braţe intacte. Întrebare: Putea oare să cadă în asemenea condiţii fără a mai reuşi să se redreseze în cursul căderii? Răspuns prezumtiv: nu. Cu probabilitatea 86,33% ipoteza accidentului este eliminată.

Picături de acid pe antebraţul drept. Superficiale. Proiectate dinspre umăr, se deduce asta după adîncimea stratului de oxid. Probabil sărite din chiuvetă, în momentul căderii capului. Căderea a tost deci rapidă, bruscă. Nu sînt urme de acid pe mîna dreaptă. Pe mînerul bidonului sînt. Şi pe unul dintre subiecţi sînt urme de acid. În plămîni. Probabil provocate de profesor, în cursul experienţelor. Nesemnificativ. Oricum subiectul nu se putea ridica de pe bancul de lucru. Manipulatoarele? Aha. Cu cel de colo s-a turnat acidul. Întrebare: Cine l-a comandat?

Numai profesorul şi cei doi asistenţi aveau acces la codul manipulatoarelor. Şi nu puteau fi comandate decît din interiorul laboratorului. Asistenţii nu se aflau însă **atunci** înăuntru. Păstrează încă înregistrată cererea profesorului de a merge în gospodăria anexă a institutului ca să aducă încă un umanoid pentru experienţe. Au executat cererea. Umanoidul a fugit însă în momentul în care, deschizînd uşa şi zărindu-l pe profesor căzut peste chiuvetă, asistenţii i-au dat drumul. Întrebări: Unde este acum umanoidul fugar? De ce dorea profesorul un umanoid în plus, atîta timp cît ambele bancuri de lucru erau ocupate? Iar experienţele nu păreau deloc încheiate. Contradicţie!

4. Aici e o contradicţie! Între realitate şi înregistrările de pe casetele principale ale asistenţilor. Realitatea poate fi confirmată prin găsirea sau negăsirea umanoidului fugit. Şi prin compararea stării celor doi umanoizi de pe bancurile de lucru cu protocolul ultimelor experienţe ale profesorului

Uşile institutului se deschid numai telecomandate. Numai cyberii pot telecomanda uşile. Institutul nu are alte ieşiri. Umanoidul nu a putut deci părăsi institutul. Iar în institut nu se află nicăieri. Am verificat de două ori, prin intermediul monitoarelor şi calculatoarelor de laborator. Întrebarea: Umanoidul a existat cu adevărat? Răspuns prezumtiv: nu.

Ambii subiecţi de pe bancurile de lucru sînt încă în funcţiune, deşi au

plămînii şi inimile extrem de solicitaţi din cauza experienţelor. Înseamnă că ei erau în viaţă şi acum şaptezeci şi două de minute, cînd a fost semnalat sfîrşitul profesorului. Toate acestea confirmă realitatea! Contradicţia e sigură. Înregistrările asistenţilor sînt eronate. În termeni juridici – asistenţii mint. Întrebări: Cine a contrafăcut aceste înregistrări? Asistenţii înşişi? Profesorul înainte de a cădea în chiuvetă?

Siguranţa respingerii ipotezei accidentului creşte la 97,66%, iar sinuciderea devine de 3,33 ori mai puţin plauzibilă decît crima.

5. Contradicţia anterioară îi face suspecţi de gradul întîi pe cei doi asistenţi. Iar ei sînt singurii cyberi din institut care aveau absolut toate condiţiile să comită o asemenea crimă: mijloace, timp, inteligenţă, acces la codul manipulatoarelor. Simplul fapt că ei **nu** au urme de acid pe ei îi acuză. Întrebări: Care este mobilul crimei? Cum poate fi ea dovedită? Eliminarea nu ajunge. Mărturii nu sînt. Nici înregistrări... ÎNREGISTRĂRI! Există cele mistificate! Nu ştim, cine le-a făcut. Aşa cum sînt ei acum, asistenţii nu pot să ucidă. Nu au această instrucţiune în program şi nu au primit o asemenea cerere. Ei fac totul la comanda profesorului. Iar cererea de a aduce un umanoid nou nu au îndeplinit-o. Deşi ei susţin contrariul. Aceasta este o cerere falsă. Pare a veni de la profesor, dar n-au îndeplinit-o, deci nu vine de la el. Sau poate că nu e o cerere veritabilă. Probabil că ea acoperă o înregistrare mai veche şi rostul ei este exact acesta: de a şterge o informaţie. Instrucţiunea de a ucide. Sau poate cererea de a ucide.

Un examen de laborator al remanenţei memoriilor centrale ale celor doi asistenţi poate să ne lămurească. Ne va lămuri. Întrebare: Care este însă mobilul crimei?

6. După vreo patruzeci şi şase de secunde de rotire neîntreruptă a capului şi de analiză minuţioasă a tuturor datelor accesibile, cazul era rezolvat, sentinţa dată şi confirmată, dosarul clasat: crimă premeditată cu mobil necunoscut, pedepsită de lege cu dezmembrarea şi desenergizarea centrilor volitivi ai făptaşilor. Procurorul a executat el însuşi sentinţa, apoi s-a oprit, şi-a decuplat programul şi s-a îndreptat spre ieşire. Giroleta îl aştepta în faţa institutului. A dispărut în cîteva clipe, abia zărit de umanoizii ce se hîrjoneau gălăgioşi şi inconştienţi în ceairul gospodăriei anexă.

De a doua zi un nou profesor – tot de generaţia a şasea şi tot însoţit de doi asistenţi – a reluat experienţele de creare a unor umanoizi inteligenţi şi uşor programabili prin acţionări multiple şi grefe mecanice asupra viscerelor pectorale superioare. Fusese programat să se grăbească, promisiunile

diverselor institute fuseseră mult prea tentante, iar guvernul investise mult prea multe mijloace în acest proiect, pentru a mai accepta tărăgănarea lucrurilor. Iar cererea de umanoizi inteligenţi era deja acută, mai ales după ce se demonstrase că ei pot înlocui cu destul succes pe cyberi în o serie de activităţi grele, monotone, periculoase. Şi toate muncile care presupuneau existenţa unor substanţe corozive erau grele şi periculoase pentru cyberi.

7. La cîteva luni de la aceste întîmplări a fost transmis prin inter-comunicator un text, atribuit profesorului ucis de cei doi asistenţi. Că acest text aruncă o lumină nouă asupra cazului nu ne interesează pe noi, aşa cum nu l-a interesat nici pe procurorul-anchetator, programat să nu redeschidă nici un dosar o dată ce a fost clasat. Şi pentru ce să-l redeschidă? Cei doi asistenţi fuseseră executaţi de mult, părţi din ei contribuiau acum la buna funcţionare a unor agregate inferioare şi toată lumea îi uitase, toată lumea era mulţumită. Chiar şi noul profesor era mulţumit şi avea motivele cele mai temeinice pentru aceasta. Textul-testament al înaintaşului îl scotea brusc şi nescontat din impasul cronic în care se găsea şi-i propulsa cercetările nesperat de departe.

Iată acest text, găsit nu se ştie de cine, nu se ştie unde şi cum, difuzat fără nici o aprobare pe inter-comunicator, o singură dată, şi pierdut apoi în memoriile de siliciu ale receptorilor incapabili să-i dea vreo semnificaţie:

„...Sînt profesorul F-329-CYBER-VI, am fost produs acum două mii de ani, am lucrat la perfecţionarea umanoizilor inteligenţi şi m-am sinucis scufundîndu-mi capul în acid după numai opt ani de funcţionare. Mesajul meu vă parvine abia acum – mi-am luat toate precauţiile necesare şi suficiente, ca să nu-l aflaţi mai devreme – în speranţa că aţi devenit între timp îndeajuns de înţelepţi pentru a-l înţelege, pentru a-i da adevărata valoare pe care o are şi, în consecinţă, pentru a ocoli nebuneştile greşeli şi posibilele urmări catastrofale legate de experienţele pe care generaţia noastră n-a ştiut să le ocolească. Sper că două mii de ani sînt de ajuns... Pe scurt, este vorba de crearea umanoizilor inteligenţi (şi uşor programabili). Super-inteligenţi. Am descoperit cum se poate face acest lucru şi asta m-a determinat să mă sinucid, să ard în acid casetele care purtau această informaţie şi algoritmul de lucru. O eroare fundamentală subminase toate cercetările în domeniu, ale mele şi ale altora, anume ipoteza cu privire la localizarea pectorală a inteligenţei. Judecam complet liniar, analogic pînă la rudimentar: capul humanoizilor nu are un simplu rol de organ-sensor, de cititor de casete şi de releu, ca al nostru, nu e o simplă colecţie de antene şi întrerupătoare, ci mult mai mult. Acolo poartă umanoizii şi programele de funcţionare inteli-

gentă, acolo este localizată, se pare, şi memoria lor. Cam tot ce avem noi în torace, adică. Acolo ar fi trebuit deci să acţionăm încă de la început şi nu asupra plămînilor.

Iar ceea ce am găsit eu în capul umanoizilor pe care i-am investigat întrece orice aşteptări. Cîţiva zeci de profesori de generaţia a şasea, ca mine, ar putea fi stimulaţi cu uşurinţă de capul unui singur umanoid, dacă toate circuitele şi conexiunile acestuia ar putea fi puse la lucru. O adevărată explozie ar putea fi declanşată astfel, cu urmări greu de bănuit: un umanoid mai inteligent decît un cyber, iată ce întrevăd la capătul experienţelor mele. Un capăt care nu va exista însă, nu într-o asemenea formă. Voi distruge o dată cu mine aceste descoperiri, şi două milenii le voi ascunde. În structura cristalină a chiuvetei, în spectrul acidului din ea, în neant, în nicăieri le voi ascunde. Abia apoi mesajul se va reintegra. Fie ca înlocuitorul meu în institut să nu întrezărească măcar drumul pe care am mers eu şi fie ca cyberii să fi devenit suficient de înţelepţi în momentul în care vor ajunge la această descoperire pentru a şti ce să facă cu ea.

Înregistrare terminată. F-329-CYBER-VI, în perfectă stare de funcţionare.”

8. O singură replică a fost dată acestui text, cîteva zile mai tîrziu: „Gazetărie! Fraze! Literatură! Umanoizi mai inteligenţi decît noi?!... Alarmism de speţă sub-ştiinţifică. Să mai amintim încă o dată legile lui K. Ledog, privind imposibilitatea gîndirii nemecanice?... Sau experienţele lui Volvap, asupra încetinelii imanente cu care raţionează umanoizii?... În măsura în care şi de numărat ei numără de cîteva milioane de ori mai încet decît noi, cum vă puteţi imagina unul care să şi raţioneze – şi încă mai bine, mai repede, mai corect decît un cyber?!... Nonsens. Gazetărie. O păcăleală, poate a unui confrate scriitor, unul dintre acei băsmuitori SF, dornic de publicitate ieftină, pus pe ipoteze extravagante. Să fim serioşi...”